

1. L'ESTUDI DE 2001: LES DADES, LES CONCLUSIONS

El present estudi constitueix una ampliació de les conclusions a què vaig arribar a Torrens (2001) sobre dades de 1996. Els instruments eren l'entrevista sociolingüística en castellà i italià i una gravació en situació semiespontània, amb l'objectiu de determinar les característiques de la comunitat, els motius del trasllat, les pautes d'assentament i d'ús lingüístic i la relació entre tot això i els fenòmens de contacte de llengua.

La mostra era d'11 informants i 28 entrevistes.¹ Es van realitzar transcripcions integrals dels casos més interessants i parcials dels altres.

L'anàlisi va ser fonamentalment de continguts amb una atenció específica a les *marques transcòdiques* (segons la terminologia de Py, 1990) des del punt de vista de la seva funció local (préstecs adaptats i no adaptats, canvis de llengua: alternances de tipus bilingüe o exolingüe i alternances situacionals).

1. Per a cada entrevistat es varen realitzar dues entrevistes i un enregistrament semiespontani a casa sense entrevistador. Les entrevistes es van realitzar una en llengua base italià i l'altra en llengua base castellà. Per a la primera l'entrevistadora era jo, trilingüe català/castellà/italià i en certa manera pertanyent a la comunitat italiana pel fet de ser filla de mare italiana, i a la segona una entrevistadora catalana, bilingüe català/castellà.

Doncs bé, l'esmentat estudi descriu l'emigració italiana de 1996 com a una emigració de tipus marcadament no econòmic, com un fenomen de creixement cultural amb una predisposició psicològica marcadament positiva envers la comunitat i el país d'acollida. Va quedar clar que, a jutjar per la mostra pilot, els informants coneixien perfectament l'estàndard italià (tot podent variar amb altres varietats populars o dialectals) i molt sovint també el castellà quasi perfectament: el seu alt grau de bilingüisme en aquestes llengües els permetia utilitzar interferències i alternances amb funcions típicaments bilingües.²

Però pel que fa a la seva identitat respecte a les comunitats d'origen i d'acollida van ser determinants en aquell estudi les respostes referents a estereotips, percepció de les comunitats des de la seva arribada fins a l'actualitat, aspectes formals del contacte de llengües i les pautes d'ús de les dues llengües esmentades juntament amb el català.

Es podia concloure que per als italians a Catalunya:

- a) respecte al prestigi, italià i castellà serien varietats altes i varietats populars o dialectes de l'italià baixes, mentre que el català oscil·laria entre (principalment) baixa, una mica per sobre dels dialectes i (segons molt pocs entrevistats) alta.
- b) respecte a les pautes d'ús, italià i castellà alternen en tots els àmbits, i el català, quasi desconegut per tots, es negocia.
- c) tot sovint el català és símbol de "la seva voluntat d'integració", com un deure pendent que no s'acaba de fer o no ve de gust.

2. L'ESTUDI DE 2004: DADES, OBJECTIUS

2.1. Dades

Per a la recollida de dades he utilitzat una aproximació etnogràfica. Les mostres inicials i la selecció posterior d'informants no van seguir per cap dels dos

2. There are other language contact phenomena (i.e. borrowings) whose function is similar according to some authors, because of their expressive or witty nature, but only from a formal point of view (code-mixing in the same element) would they be borrowing. In any case, they are a particularly expressive playing with words whose use shows a certain control of the interconnection between the two language codes (a high level of bilingual ability), as well as a special sensitivity for the language contact phenomena of which the interviewee is aware, as illustrated in (14), (15) and (16):

(14) B. [*ad alquilar*] *come diciamo io ed Antonio*
to rent as Antonio and I say

Entr.: hm

B. *vado un momento ad alquilar il video (Italian corpus);*

corpus unes pautes específiques (feta excepció del corpus de 1996 d'intentar respectar una certa varietat quant a sexe, professió, edat i professió i a la de 2002 de seleccionar parelles italianes o mixtes amb fills), més aviat es varen anar transformant a mesura que anava avançant.

Per al corpus de 1996 la selecció es va fer mitjançant el procediment anomenat "bola de neu" (resseguint xarxes socials) vaig decidir transcriure només posteriorment de manera integral les que em varen semblar més interessants.

Per al corpus de 2002 em vaig adreçar a les Escoles Italianes de Barcelona amb la finalitat de localitzar possibles informants d'interès (en particular una parella d'italians i una parella mixta, ambdues amb fills). Vaig utilitzar un procediment més exhaustiu que al corpus precedent. Vaig passar un qüestionari³ pràcticament a la totalitat d'alumnes de 7 a 11 anys (a les *Scuole Elementari* per als més petits, que no sabien escriure, els el va passar la seva professora tot prenent nota de les respostes que donava cadascun a les preguntes, mitjançant un col·loqui breu⁴) i de 12 a 18 anys (*Scuole Medie e Superiori*) i a més a més a cadascun dels pares mitjançant l'entrega directa per part de professores col·laboradores o mit-

I'm going out for a moment to rent

(Torrens, 2001:314-315, cita literal)

(15) *G. Gli italiani ligoni e i brasiliani samboni (Italian corpus);*

the Italians, ligoni (womanisers) and the Brazilians samboni (samba dancers)

(16) *B. los polentones (Spanish corpus);*

which is the Spanish transformation of the Italian "polentoni", polenta eaters, from the north of Italy.

3. Aquest és el contingut dels qüestionaris, amb petites variacions quant a continguts depenent de les edats dels nens i de les indicacions de l'escola referents a la privacitat (les dades personals es varen obtenir en la totalitat a les escoles elementals, mentre que a l'altra escola es varen completar anònimament en 2/3 parts dels casos a petició del director del centre; es manté l'ordenament per xarxes familiars gràcies a la seva numeració seqüencial):

1) Fill. Nom i cognom(s), data i lloc de naixement, domicili, identitat personal, competència lingüística, pautes d'ús lingüístic (descripció detallada dels interlocutors als quals es dirigeix i situació d'ús), preferències afectives i instrumentals, preferències quant a residència i a tipus d'escola (italiana o no italiana);

1) Pare o mare indistintament. Data i lloc de naixement del fill, nombre de fills, quants d'ells a escoles italianes, nacionalitat (identitat social) del fill, com i quan la va obtenir, si consideren Catalunya el seu lloc de residència definitiu;

1) Pare. Nom i cognom(s), data i lloc de naixement, domicili, professió, si ha viscut en altres països o ciutats, identitat personal, nacionalitat (identitat social), com i quan la va obtenir, competència lingüística, pautes d'ús lingüístic (descripció detallada dels interlocutors als quals es dirigeix i situació d'ús), preferències afectives i instrumentals;

4) Mare. Els mateixos continguts que el pare.

4. Naturalment el meu objectiu final eren alumnes d'una certa edat, però al final vaig decidir incloure els més petits amb la finalitat de conservar dades integrals i homogènies de quasi tots els alumnes per a potencials estudis posteriors. D'una altra banda vaig tenir l'oportunitat de conèixer la professora. Di Bernardo, que havia fet durant els anys precedents un breu estudi a la mateixa escola també sobre qüestionaris i vàrem decidir que era oportú passar el qüestionari a la totalitat d'alumnes.

jançants els fills. Es van comptabilitzar 400 alumnes i un nombre lleugerament inferior de famílies. La taxa de retorn va ser bastant elevada. Mentre passava els qüestionaris als més grans vaig realitzar breus entrevistes a alguns alumnes de 9-10 anys. Finalment, després d'haver començat a examinar els qüestionaris dels més grans i amb l'ajuda dels professors col·laboradors que m'havien introduït a les Escoles Italianes, em vaig decidir per 10 joves.

A continuació vaig entrevistar cadascun dels nuclis familiars: el jove escollit, els germans (quan n'hi havia) i els pares. Posteriorment, fins i tot abans d'haver conclòs les entrevistes, vaig començar a transcriure les que em semblaven més interessants. Conservo moltes notes de camp del corpus 2002 (tant sobre els informants del 1996 com sobre els nuclis familiars nous) sobre la conversa que va precedir i que va seguir l'activació i desactivació de la gravadora.

El procés de preselecció, selecció d'informants i entrevistes va durar un sis mesos aproximadament. La transcripció integral es va anar fent després a poc a poc.

El corpus final és de 9 informants i 9/11 entrevistes⁵ (6 del primer estudi, en italià, castellà i enregistrament a casa i 5 noves sense distinció de llengua). Dels informants s'ha entrevistat novament 2 del precedent estudi, i dues parelles noves amb fills: un matrimoni mixt i un italià (amb un i dos fills respectivament). S'ha realitzat la transcripció integral de les 11 entrevistes i és en curs l'anàlisi local, seqüencial i marcadament micro de la totalitat, tenint en compte totes les marques d'estructura participativa de la conversa, de gestió dels temes, aspectes específics dels participants (com ara la negociació dels rols), el canvi o negociació del marc, etc.

Tots els exemples que trobem en aquest article excepte els de la nota 1 pertanyen a l'entrevista a A., un italià de 52 anys, dissenyador gràfic, resident a Barcelona procedent del nord d'Itàlia. Es tracta de l'entrevista en llengua base italià.

2.2. Objectius

El meu objectiu és, a partir del marc del tipus d'emigració descrit a l'estudi de 2001 i gràcies a l'ampliació dels informants i del corpus de dades, continuar explorant alguns temes que ja varen sorgir, i plantejar-ne uns altres. Vaig començar aquesta tasca de manera tangencial a Torrens (2003).⁶

5. Tot depenent de la importància que s'atorgui, per als meus objectius, als enregistraments realitzats a casa.

6. Aquest article forma part de la recerca que porto a terme en el marc de la tesi doctoral *Usos lingüístics e ideologies de la comunidad de italianohablantes de Cataluña* (Universitat de Barcelona).

En el present estudi voldria aprofundir en fenòmens concrets que apareixen en el marc d'una conversa asimètrica, que si s'interpreten en el seu conjunt, constitueixen marques específiques d'identitat. En especial el meu objectiu és demostrar que per arribar a conclusions fiables cal analitzar múltiples fenòmens i interrelacionar-los seqüencialment. Per exemple a l'entrevista que analitzaré aquí la identitat etnolingüística de l'entrevistat respecte a la comunitat d'acollida (principalment cataloparlants i castellanoparlants) es va construir entre entrevistador i entrevistat fins als últims tornos. Les respostes de l'entrevistat en sí mateixes no són analitzables si no es posen constantment en relació amb l'estructura participativa, la relació entre seqüències principals i laterals, la manera estructurada en què es presenten els temes, etc.

3. CARACTERÍSTIQUES CONVERSACIONALS DE L'ENTREVISTA: UN TIPUS D'INTERACCIÓ ASIMÈTRICA

L'entrevista, sigui quin sigui el seu format, constitueix un tipus de discurs típicament asimètric. Com a tal, es distingeix de la conversa quotidiana almenys en els aspectes següents:

Dominància interaccional de l'entrevistador:

- No hi ha tensió competitiva pel torn, que queda atribuït de manera rígida. L'estructura de participació bàsica es constitueix a partir de parelles adjacents de pregunta-resposta caracteritzats per pertinença condicional (Levinson, 1989:290 ss).
- L'entrevistador utilitza el tercer torn amb funcions específiques de glossa (Garfinkel i Sacks, 1970) com ara resumir els tornos anteriors per guiar el desenvolupament del tema, fer un aclariment, etc.
- Apareixen seqüències paral·leles (en l'accepció de "ruptura respecte a la línia de base o conversa dominant" (De Salins, 1987) a Kerbrat-Orecchioni, 1990:224) que normalment proposa l'entrevistador,
- El paper de l'entrevistador és més elicitador (conversa típicament elicitadora, enunciats declaratius) que valorador.

Dominància temàtica de l'entrevistador: control dels temes i subtemes. L'entrevistador els introdueix en un ordre determinat (un tema significa de manera específica si es planteja el límit conversacional amb un altre tema), controla el desenvolupament, durada i conclusió. Segueix un guió però pot improvisar.

4. CARACTERÍSTIQUES CONVERSACIONALS DE L'ENTREVISTA ANALITZADA. MARQUES (DESVIACIONS DE LA NORMA)

Dins aquest marc prototípic d'entrevista he pogut trobar nombrosos fenòmens marcats de què trobarem exemples principalment a l'apartat 5.:

- a) Violació de les regles de presa de torn prototípiques: desviacions respecte a la norma de la presa de torn al punt de transició potencial (Sacks, 1992: 224). A les entrevistes es considera un dels punts fonamentals el tercer torn, val a dir, la tercera intervenció d'un intercanvi elicitador bàsic.⁷ Per exemple quan l'entrevistat pren el torn de paraula sense que l'entrevistadora li hagi concedit.
- b) Parelles adjacents de glossa/ acceptació o refús on l'entrevistador participa de manera més valorativa que denotativa.⁸
- c) Seqüències paral·leles de gestió de la tasca⁹ o seqüències paral·leles reparadores amb funcions específiques.
- d) Respecte als temes:
 - l'entrevistat planteja temes diferents –en un principi aparentment sense cap relació– en un ordre específic. El mateix apropament apareix més d'una vegada. El context determina què significa aquest apropament marcat dels temes.

7. "Eliciting exchange: initiating, response, follow-up" (Coulthard, 1977 a Orletti, 2000: 42).

8. Les normes de transcripció apareixen al final de l'article. (20) 953-966 R.: a te è risultato difficile di imparare lo spagnolo

A.: *no anche perché (.) mi sono reso conto che mi capivano cioè anche con quel miscuglio di #riu#

R.: [di lingue]

A.: [di lingue] che parlo io alla fine mi capivan e anzi ho notato che nemmeno mi correggevano perché si divertivano a sentirmi parlar male capisci?

R.: #riu# e questo è peggio no? -VALORACIÓ

A.: #riu# també# va be' comunque è un gioco -COMENTARI DE LA VALORACIÓ

R.: sì però insomma se ti rendevi conto che si divertivano è perché (però) le facevano (notare) no? delle cose (xxx) -VALORACIÓ

A.: ah no no dà no -REFUS

R.: no? -REPETICIÓ DIALÒGICA

A.: perché io di alcune parole mi sono reso conto dopo bas*tante tempo ti dico ma scusa io ho sempre detto così e non mi hai mai detto niente -COMENTARI DEL REFÚS

9. (19) 934. A.: no non pen in questo caso non penso a una struttura se questa era la domanda a una struttura pubblica non so nemmeno [se esista]

R.: [per esempio sì]

A.: non so nemmeno se esiste

A. respon primer a la pregunta i després fa l'incís metadiscursiu "Se questa era la domanda". Com es pot veure cap al final de l'entrevista quan s'ha aconseguit molta simetria fins i tot el mateix entrevistat fa referència a les normes de gestió.

- es plantegen temes mitjançant narracions espontànies o sol·licitades precedides per una preseqüència (Levinson, 1985) o intercanvi preliminar (Kerbrat-Orecchioni, 1990:257ss). Pot servir al parlant, per exemple, per distanciar-se del tema
- e) Aspectes de la forma lingüística en relació al tema de la identitat o als límits etnolingüístics, com ara un ús específic dels pronoms, categoritzacions, l'ús de la polifonia o la cita, canvis de llengua, etc., que s'utilitzen sovint per a l'atribució o el distanciament d'accions o idees, etc. Tots aquests aspectes s'han de comprendre de manera interdependent dins la interacció, que es construeix acuradament de manera conjunta; això requereix una interpretació detallada per part de l'analista, per exemple dins un marc del qual es va i ve o que no és compartit però que no es trenca.

5. ANÀLISIS SEQÜENCIAL

Fragment (5)

Dins la primera secció de l'entrevista (fragments 1 a 4, que aquí no transcrivim), sobre la família i la comunitat d'origen, l'entrevistat descriu la zona geoeconòmica dels pares (Vicenza i Roma) i la zona on ell va viure més temps abans del trasllat (Milà).

Al fragment (5), el qual s'afegeix íntegrament al final d'aquest article, l'entrevistat introdueix per primera vegada l'anglès entre les llengües que coneix i les diferents pautes d'ús en els diferents àmbits (168). Indica aquesta llengua franca per excel·lència a les situacions de treball. Això està relacionat amb la seva incapacitat per aprendre llengües, que ha esmentat a fragments que aquí no es transcriuen, i es compara de seguida amb la seva dona que és italiana com ell "però no se li nota". Segons l'entrevistat el fet que un parlant no tingui marques de la seva pròpia llengua (que alguns autors inclouen sota el paraigua de les marques transcòdiques) fora del seu país és un indicatiu positiu que equival a tenir qualitats per aprendre llengües estrangeres. En canvi es descriu a si mateix com un parlant no només poc competent en llengües estrangeres sinó també en la seva pròpia llengua (té accent vènet, 176, i ho explica tot reprenent una paraula de l'entrevistadora, *cadenza*, i una seva, *intonazione*). La varietat amb què s'identifica és similar a la de la seva mare, de Vicenza.

La pregunta sobre si a la feina, amb els estrangers, utilitzaven també l'italià, origina una llarga resposta (180-225) en què posaria en relleu una certa incomoditat per la pregunta (A. fa petar la llengua, 180) que per a l'entrevistat necessita un aclariment (180-187) i en segon lloc que l'entrevistadora sol·liciti poc després un altre aclariment (per unica lingua intendi, 188). Això fa que A. pren-

gui immediatament la paraula. Introdueix una seqüència, literalment un altre aclariment (cioè aspetta mi spiego, 189).

Coincideixen en la regla d'interpretació de la seqüència paral·lela (és un aclariment per als dos), però no en el tema que proposava l'entrevistadora. A introduirà un tema nou, conflictiu, el de qui pot parlar una llengua amb qui. Les intervencions de R. seran en tot moment elements de *back-channel* (Yngve, 1970) excepte lleugerament l'última (225).

A. parla de la legitimitat de les pautes d'ús lingüístic per a àmbits concrets. A l'entrevistat li sembla legítim que cadascú parli la llengua que vulgui a l'àmbit familiar (191 i 204) però que aprengui bé una llengua comuna, llengua que associa amb Europa¹⁰ (un *fazzolettino*, 195). Per exemple a Alemanya l'entrevistat no entén res, d'això es dedueix que és més pràctica una llengua comuna (198-201). Així els joves italians cada cop parlen més anglès, ja que è *una cosa antica questo delle lingue* (201-203).

És interessant el canvi de sentit de "lingue antiche", completament diferent anteriorment (*son tutte lingue antiche* a 67, se'n pot llegir la transcripció a la nota 6).

En la meua opinió és indicatiu d'un grau de confiança important entre les dues parts: el significat que han compartit fins ara s'ha convertit en un *coneixement de fons* (Levinson (1985:177), i qualsevol marc o *frame* en què es trobin, malgrat que la seva interpretació sigui molt incompatible, no es trencarà.

10. Respecte a això, establir un paral·lelisme amb un fragment precedent em fa possible deduir que el català entra a la categoria de les llengües que segons l'entrevistat es poden parlar lícitament a l'àmbit familiar:

(2) 56-69 R.: hm (.) Vicenza e Roma (.) ehm secondo te si parla in modo molto diverso a Verona a

A.: sì sì abbastanza

R.: a *Roma ecco [rispetto] a *Milano per esempio non so\

A.: [sì] sì completa*mente(.) son come dicono qua (.) "son i*diomas diferentes"

R.: hm

A.: cioè l'Italia è un miscuglio di idioma di di lingue perché sono incomprensibili se tu da Milano vai a Bergamo che son cinquanta chilometri non capisci (non tu non capisci niente) *io non capisco niente

R.: #somriu#

A.: non capisco una parola (.) perché il veneto è più antico dell'italiano e il senza parlare del calabrese il pugliese il sardo **son tutte son tutte lingue antiche che poi han l'italiano è stato un po' un'invenzione** (.) però in ogni posto a parte Milano forse che è la più internazionale perché si muove più lavoro

Com podem notar aquí l'equivalència entre el sistema italià estàndard / dialectes i el sistema castellà/ català es dedueix de la cita "come dicono qua son idiomas diferentes". A poc a poc l'asimetria s'anirà desdibuixant i el sistema de valors que l'entrevistat aplica a les llengües anirà sorgint també en seqüències laterals i principals fins i tot com a temes que no ha proposat l'entrevistadora.

L'entrevistat manifesta la mateixa idea amb què va obrir la seqüència (concretament a 183-187): que la llengua és un canal de comunicació, que es comunica millor quan es domina la llengua, que estaria bé dominar moltes llengües, però de vegades fins i tot en la teva pròpia llengua (el italià i un poc el castellà al viure aquí, 185-186) es produeixen malentesos. Per tant la cosa millor seria prescindir de la llengua (meglio di tutto sarebbe la telepatia, 213). Per a l'entrevistat, d'aquest nihilisme lingüístic¹¹ es desprèn el tema de la identitat (215-224).

A 216 (io non direi italiano perché son nato in Italia) sembla com si refusés una idea substancialista de la identitat, com una característica hereditària. Per altra banda a 200-205 ha suggerit l'abandó de totes les llengües –excepte una llengua internacional– en tots els àmbits (exclòs el familiar). La llengua és doncs una altra etiqueta (215) que s'ha d'abandonar com a marca de pertinença a un grup (i de límit etnolingüístic)

Em sembla d'extrema importància que A. introdueixi el tema de la identitat immediatament després del tema del nihilisme lingüístic, ja que aquesta contigüitat temàtica, la tornem a trobar al fragment (8), una altra vegada en referència al català, però de manera explícita. En la meua opinió es deu al fet que a (8) ja existeix un coneixement de fons estable. L'asimetria, encara que present, serà de fet, ja a partir d'ara, més negociable.

Fragment (8)

R. pregunta sobre les classes de llengua materna a l'escola. La pregunta es refereix a si li agradaven les classes. La resposta és clara (312): per a ell segueixen en el mateix marc que a (7), no transcrit aquí.

La pregunta immediatament precedent (3ª seqüència de (7)) era una seqüència sobre el lloc en què l'entrevistat ha viscut més temps abans del seu trasllat, Milà, i sobre si tenia molts amics allà. Segueix la pregunta sobre usos lingüístics en aquesta zona. Per A. el tema torna a ser el mateix que a (2), no transcrit aquí, –sobre Itàlia en general– o a (5) i (6), tampoc transcrit aquí –a la feina.

Nogensmenys l'entrevistadora està proposant un àmbit diferent dels precedents: el de la xarxa d'amistats, perquè a la primera seqüència de (7) A. no ha dit *quina varietat usava ell*, sinó quina usaven els altres (la de la seva mare, la del seu pare, la dels amics al pati, la de l'escola). Però per a A. plou sobre mullat. Després A. indica que per sobre de les varietats geogràfiques es parlava un italià probablement incorrecte. Això ens ajudarà a entendre millor (8).

11. La denominació nihilisme lingüístic és meua. M'ha semblat important donar-li un nom per la seva importància dins la configuració dels temes. A més a més he pogut constatar que torna a aparèixer en posicions similars no tan sols en aquesta entrevista, sinó també a la mateixa que se li va fer a l'entrevistat en llengua base castellà.

A (8), després d'una preseqüència (309-310) R. sol·licita aclariment (313) al tercer torn i segueix una seqüència extensa (314-357) sobre els problemes d'aprenentatge, la preferència lingüística, i conclou amb la introducció per pròpia iniciativa del tema dels prejudicis lingüístics (352), en especial envers el català. Acaba amb les afirmacions *io non ho niente contro nessuna lingua* (362) i *io non ho niente contro nessuno* (364). Val a dir que intenta, sense que li hagi preguntat, deixar clar que anar en contra d'una llengua no suposa anar contra ningú (aparentment no identifica la llengua com a marca de pertinença al grup (límits etnolingüístics). Hi ha la possibilitat que l'entrevistat percebi amb bastanta claredat que "als territoris de llengua catalana, on la llengua constitueix un dels factors fonamentals per al manteniment dels límits etnolingüístics, hi ha la tendència a confondre primera llengua i ètnia/nació" (Boix i Vila (1998:72). Crec que és amb aquesta llum que hem d'entendre les afirmacions de 362 i 364.

Per altra banda és interessant prendre en consideració que novament (com a (5) des de 187/213 a 227) després del tema que ell mateix ha proposat sobre la dificultat de dominar una llengua –que acaba novament amb una conclusió nihilista (vorrei la telepatia, 350)- apareix el tema de la identitat etnolingüística, al costat dels prejudicis envers les llengües.

El fet és que ara A. col·loca les llengües en una escala segons el prestigi que els atribueix: alemany i català li sonen malament (el català sona malament segons ell a tots els italians) mentre que el castellà el diverteix (352-356). La llengua catalana té el to de qui està sempre enfadat. La llengua que no li agrada la utilitzen persones enfadades. Però el comentari de R. en tercera posició discursiva (tant a 357 com a 360) desferma una reparació immediata: l'entrevistat posa un cas exemplar, el d'un amic que utilitza una altra varietat que li agrada i té un to diferent (d'algú que no està enfadat), 364-372. Llavors R. entra en un rol valoratiu, reforça de manera cooperativa els trets etnolingüístics de l'entrevistat dins dels italians (373-375) i obté una narració breu sobre un amic que tenia la mare de Ferrara i que comparava el català que havia sentit fora de Catalunya amb la varietat de la mare (376-380). Aquesta varietat segons A. està entre les que sonen malament a tots els italians. És a dir que es produeix una polifonia: entra a formar part del seu discurs la veu del seu amic que sense haver estat a Catalunya identifica, tal i com fa ell, el català amb una varietat d'italià segons ell desprestigiada. R. suggereix que reflexioni el motiu d'aquest prejudici cap a determinades varietats, però l'entrevistat respon de manera imprecisa. En una línia una altra vegada lleugerament nihilista. Els seus prejudicis són quelcom d'heretat, substancialista (è la tua storia di vita di genetica di tutto, 384). És interessant que la seqüència, que s'ha construït conjuntament amb el recolzament en tot moment positiu per part de l'entrevistadora, es tanqui amb l'expressió de dubte de l'entrevistat (non lo so, 386). No hi ha dubte que ara A. atribueix una certa incertesa a les seves opinions precedents. És una marca de construcció cooperativa d'allò que s'ha dit.

En qualsevol cas hi ha com un “anar i venir” de *marcs*: R. indica al principi que entén el marc de l’entrevistat però que no s’hi identifica, que ambdues coses són com una petita broma (dico chissà che ha trovato consolazione nelle lezioni di lingua, 315), però després totes les seves intervencions són de recolzament. A continuació intenta, sense èxit, en virtut de la interrupció del telèfon, tornar al *marc* de l’entrevista després d’una intervenció de recolzament, una més d’entre tantes (basta farsi capire no? Come dicevi tu allora dicevamo le lezioni di lingua italiana come non ti piaceva, 328-329). Després A. imposa temporalment el seu *marc* (no no no nessuna lingua mi piace, 348, ti ho detto che vorrei la telepatia, 351), cosa que demostra la disculpa de R. (no no chiedo, 351): després hi ha el riure d’entrevistadora i entrevistat (351) cosa que indica que no hi ha trencament. La resta de la seqüència és fonamental. La superposició de *marcs* que s’ha construït de manera conjunta sense ruptura permet que A. pugui introduir un tema especialment conflictiu (352-386). S’ha arribat a un punt tal de simetria (dins l’asimetria d’una entrevista) per part dels dos participants que el fet que el tema sigui delicat no constitueix un obstacle per a la comunicació A continuació comento breument dos dels últims fragments de l’entrevista, (12) i (18), que aquí no estan transcrits.

Fragment (12)

Al fragment (12) –que aquí no transcrivim– l’entrevistadora fa la pregunta sobre com considera els catalans. La categorització és en general positiva (eficients, treballen, són positius) malgrat que introdueix de seguida exemples dels extrems, de fanatisme: els que volen parlar només en català. Introdueix una cita molt connotada (quelli che vogliono parlarti solo #amb to enfadat, cita una altra persona# “il catalano perché ehh”, 575-576). Segueixen categoritzacions (però son pochi cioè normalmente ho trovato gente intelligente gente aperta, 576-577), de tal manera que l’exemple de català a l’extrem equivaldria per oposició a “no intel·ligent” i “tancat”.

Doncs bé, aquesta categorització es repetirà al final de l’entrevista juntament amb els mateixos temes de (5) i especialment de (8)

Fragment (18)

Per finalitzar, cap al final de l’entrevista, en aquest fragment que aquí tampoc no transcrivim, l’entrevistat diu que li arriba molta publicitat en què queda clara la bona feina que fa en la seva opinió el sector de serveis. Però té problemes de comprensió i no entén per què no està escrita en castellà. (R. introdueix una glossa sobre la possibilitat d’imprimir una versió bilingüe, que A. refusa, A.: [...] io ho un problema però (.) di comunicazione a leggerlo non capisco perché non lo facciamo in castigliano /R.: oppure *anche in castigliano no almeno / A.: ma *no

è uno spreco terribile).¹² La versió bilingüe seria una pèrdua, segons ell, inútil d'energia. Després posa un exemple dels amics anglòfons que també entendrien la publicitat si estigués en castellà. Fugaçment, planteja la possibilitat de legitimar les llengües en base al nombre de parlants (*col castigliano prendi molti*) –com a (5) 191-206- i el de dominar una llengua (*se un catalano domina bene anche il castigliano perché glielo scrivi in catalano?*). A nivell personal reconeix que sent rebuig pel català, i s'enfada quan el veu escrit, cosa que la cita sobre la seva pròpia veu fa molt eloqüent (dico “*ma porca miseria*”, [...] *poi dico “ma perché devo fare così”*). El riure de R., les paraules d'excuses a la cita i el fet que R. accepti les excuses (intervencions que no reproduïm aquí per manca d'espai) eviten la ruptura del *marc* i permet que continuï.

Ara apareixerà novament la categorització del “català intel·ligent” que renuncia a la seva llengua materna al costat del tema de les “etiquetes” i dels “polítics” (A.: *cioè tanto i catalani intelligenti non hanno nessun problema è che è un gioco politico e io i politici in generale di tutto il mondo non li apprezzo* (18) 927-928). La referència als polítics s'ha de llegir en la clau del discurs precedent (fragment (5) 221-224). Per tant una altra vegada apareix el tema dels problemes de competència lingüística i immediatament després el de la identitat.

6. CONCLUSIONS

El resultat de l'anàlisi seqüencial complet de l'entrevista ha posat en relleu que l'entrevistadora, a diferència de l'entrevista que farà al mateix informant a 2002, segueix pràcticament al peu de la lletra el guió. A més a més quan l'entrevistat dóna respostes breus o no respon exactament a la pregunta, l'entrevistadora reformula de diferents maneres fins a obtenir una resposta. Això donaria aparentment més rigidesa al desenvolupament dels temes. Nogensmenys l'entrevistat i l'entrevistadora negocien hàbilment els *marcs* i de vegades el paper valorador més que elicitador de l'entrevistadora és una peça cabdal de la construcció del discurs. El resultat de la negociació és força interessant. La contigüitat de determinats temes, molt planificada al guió i pel que resulta de la nostra anàlisi molt coherent en el desenvolupament espontani per part de l'entrevistat dóna resultats molt interessants per als nostres objectius.

Podem dir que determinats temes estan marcats pel fet que els proposa el mateix entrevistat, i de vegades dins la mateixa seqüència introdueix subtemes interrelacionats posicionalment afins i recurrents (problemes de competència lingüística, nihilisme envers les llengües, identitat i límits etnolingüístics). És significatiu l'ús de la narració espontània com a recurs de distanciament (la seva

12. / indica canvi de torn.

opinió seria així una elaboració complexa d'altres opinions) però també de reafirmació (produeix més quantitat de discurs en la mateixa línia argumentativa). Alhora una anàlisi correcta d'altres marques breus en la forma lingüística, com ara els canvis de llengua –en combinació o no amb altres fenòmens (en el nostre cas amb una cita: *come dite qua son idiomas diferentes*)– pot ser clau en la identificació de punts en què es teixeix la trama principal de l'entrevista.

Pausa d'un segon aproximadament	(.)
Més d'un segon (aprox. un punt per segon)	(..)
Comentaris del transcriptor	#riu#
Pregunta	?
Allargament d'una vocal o consonant més o menys llarg	ma: o ma::
Emfasi en una síl·laba (on l'èn:fasi és en –nes-)	fí*nestra
Auto o heterointerrupció de paraula	\
Sense pausa entre el torn d'un i l'altre parlant (un signe al final d'un torn i un altre al començament de l'altre torn)	= =
Sobreposició	R. [text] A. [text]
Probable transcripció del text	(text)
Inintel·ligible (aproximadament una x per cada síl·laba)	(xxx)
Hipòtesi de transcripció	(sono stato a Padova)

7. NORMES DE TRANSCRIPCIÓ

Símbols recopilats per:

ORLETTI, Franca; Renata Testa (1991): “La trascrizione di un corpus di interlingua: aspetti teorici e metodologici”, *Studi italiani di linguistica teorica e applicata* 2: pàg. 243-283.

Sobre:

PSATHAS, George; Timothy Anderson (1990): “The practices of transcripcion in conversational analysis”, *Semiotica* 78-1/2: pàg. 75.

GUMPERZ, John J.; Norine Berenz (1990): “Transcribing Conversational Exchanges”, dins EDWARDS Jane A.; Martin D. Lampert (eds.) *Transcribing and Coding Methods for Language Research*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associater, Inc.

ESF (1990): *Materiali sul Seminario sulla banca dati ESF*. Nimega:Max Plank Institut für Psycholinguistik.

8. BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BOIX, Emili; Francesc Xavier Vila (1998): *Sociolingüística de la llengua catalana*. Barcelona: Ariel.
- COULTHARD, Malcolm (1977): *An Introduction to Discourse Analysis*. Londres: Routledge.
- GARFINKEL, Harold; Harvey Sacks (1970): "On formal Structures of Practical Actions", dins John Mckinney, Edward.A. Tiryakian (eds.): *Theoretical Sociology*. New York: Appleton Century Crofts. pàg. 338-366.
- KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine (1990): *Les interactions verbales*. Vol 1. Paris: Armand Colin.
- LEVINSON, Stephen.C (1983): *Pragmatics*. Cambridge: CUP. Traductora Àfrica Rubiés Pragmática Barcelona: Teide, 1989.
- PY, Bernard (1990): "Bilinguisme, exolingüisme et acquisition: rôle de L1 dans l'acquisition de L2.", dins *Network on Code-Switching and Language Contact, Papers for the Workshop on Impact and Consequences: Broader Considerations*. Bruxelles, 22-24 Novembre. Strasbourg: European Science Foundation.
- CAMPBELL, Michael.A. et al. (eds.) (1970): *Papers from the Sixth Regional Meeting*. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- SALINS, Geneviève D de. (1987): "Signaux prosodiques et marqueurs discursifs dans les opérations d'alignement d'une conversation dominante: exemple du discours de l'enseignant", *Etudes de Linguistique Appliquée* 66: pàg. 118-133.
- MCKINNEY, John; Edward A. Tiryakian (eds.) (1970): *Theoretical Sociology*. New York: Appleton Century Crofts.
- SACKS, Hervey (1992): *Lectures on Conversation*. Vol.II. Cambridge: Blackwell.
- TORRENS, Rosa M. (2001): "The Italian Community in Spain: Integration and Language Interaction", dins Maria T. Turell (ed.): *Multilingualism in Spain*. Clevedon: Multilingual Matters. pàg. 301-328
- TORRENS, Rosa M. (2003): "Identità linguistica e ruoli nell'apprendimento della L2. Marche di identità e discorso sull'identità", *ITALS - Università di Venezia* 2: pàg. 85-107.
- TURELL, Maria T. (ed.) (2001): *Multilingualism in Spain*. Clevedon: Multilingual Matters.
- YNGVE, Victor H. (1970): "On Getting a Word in Edgewise", dins M.A. Campbell et al. (eds): *Papers from the Sixth Regional Meeting*. Chicago: Chicago Linguistic Society. pàg. 567-578.

9. APÈNDIX. TRANSCRIPCIONS

Fragment (5)

R.: e che lingua parlavi con queste persone

A.: eh alla fine molte volte parlavamo in inglese anche se io (parlo) abbastanza male l'inglese però abbastanza per comunic\ cioè hm io personalmente faccio fatica a apprendere: le lingue (al) contrario che mia moglie per esempio dopo due mesi che è in un posto già

R.: hm

A.: (xxx) lei è italiana ma non si nota che è italiana per esempio quando parla lo spagnolo

R.: ho sentito che parla molto

A.: io #riu# si nota si nota ancora le mie precedenti: venete cioè ancora ho la cadenza l'intonazione veneta de dell'Italia

R.: hm. ho capito ma anche in italiano parlavate diciamo cioè con questi: stranieri [(xxx)]

A.: [*sì] *sì chiaro cioè #fa petar la llengua# alla fine si parla quello che comunica di più

R.: è chiaro=

A.: =e quello che si può dominare cioè per me la lingua eh è: un *mezzo cioè non non m'importa che (lingua:) parlo cioè (.) ojalá cioè: potessi dominare molte lingue no? in realtà: io non ne domino: nessuna cioè #riu# poche perlomeno (xxx) l'italiano un po' il castigliano vivendo qui però non sono per le\ anche: perché io (sarei per) la lingua comune

R.: per unica *lingua *intendi

A.: cioè aspetta mi spiego

R.: ah no no no (xxx)

A.: che ognuno parli la lingua che ha sempre parlato coi suoi nonni con\ pero *anche apprendere a imparare bene una lingua comune per comunicare perché per me la lingua è solo per comunicare

R.: cioè una lingua che capiscano tutti

A.: eh sì e se no cosa fai guarda l'Europa è un fazzolettino se tu cominci a girare in Europa cosa fai

R.: hm [(xxx)]

A.: [cioè vai in] Germania e io non capisco niente

R.: hm sì sì

A.: cioè meno male che con l'inglese riesci a comunicare perché *molti eh tedeschi alemani cioè parlano l'in*glese e via così dicendo altri paesi adesso i giovani in generale anche in Italia parlano (l')in*glese (.) perché se no cosa fai? Cioè è ridicolo non ha più senso è una cosa antica questo delle lingue cioè no non ha più senso non voglio dire buttare via le le le la tua storia tu parla quello che *vuoi (.) però cioè

R.: devi avere una lingua più [internazionale]

A.: [una lingua co] una lingua comune perché se no cosa cosa *facciamo

R.: hm

A.: già io penso che già è problematico comunicare con la propria lingua perché a volte io mi rendo conto con la mia stessa lingua con l'italiano a volte non riesco a passare esattamente un pensiero come vorrei io no non è facile cioè o domini una lingua molto be e poi sempre è relativo perché tu puoi dire una parola e intendi il tuo codice di questa parola io [posso intendere un'altra cosa (senz'altro)] posso dargli un altro meglio di tutto sarebbe la telepatia

R.: [(xxx) tu lo capisci hm sì sì sì] ah sì? #mentre riu# a volte sarebbe la cosa migliore

A.: esattamente al meno la la finiamo come cioè io sono contro tutti i tipi di etichetta cioè io non direi appunto vabbe' sono italiano perché son nato in Italia ma non me ne importa niente cioè non cioè questo italiano spagnolo francese alemán eee inglese americano non m'importa niente bianco nero rosso giallo è una cosa che deve finire se (sembrano le caste) capisci?

R.: hm hm hm

A.: cioè eh per per me è sempre un gioco politico ai politici piace la divisione perché controllano le cose (.) perché i piccoli gruppi son più controllabili si identificano creano un gioco psicologico e io no sono per una apertura generale senza frontiere in in un vero senso della parola però eh?

R.: sì sì sì (x) essendo possibile\

A.: sì è possibile non c'è la volontà

Fragment (8)

R.: aha ehm senti a scuola c'erano lezioni di lingua italiana ovviamente no?

A.: sì solo italiano

R.: che che te sembrava ti piacevano

A.: no no no no chiaro che no

R.: no? no cioè non ti piacciono

A.: no a me no perché chiaro era un problema di dominare la #riuen#

R.: dico chissà che ha trovato consolazione nelle lezioni di lingua

A.: no no cioè con la la lingua io avevo dei compiti terribili perché mi sbagliavo perché nel dialetto veneto non ci sono doppie(.) e io non ho. (xxx) #la seva dona el crida per a què respoungui al telèfon# cioè un momento scusa scusa eh?

R.: sì certo #la grabadora queda momentàniament parada i l'entrevistat parla per telèfon en castellà#

A.: come il ragazzo per con cui sto lavorando adesso (con) lui cioè (è) catalano ma alla fine parliamo un miscuglio: a lui gli scap a volte gli scappa un po' il catalano no?

R.: ah chiaro

A.: perché chiaro gli viene normale no?

R.: sì sì è la sua lingua certo

A.: eh a me a volte mi viene l'italiano eh alla fine parliamo il castigliano però

R.: castigliano (con tante xx) no?

A.: sì (xxx)

R.: sì basta farsi capire no? Come dicevi tu allora dicevamo ah le lezioni di lingua italiana (come: non ti piaceva)

A.: no perché chiaro non non dominavo la lingua e per me era un problema. cioè siccome non non avevo questo senso delle dell'udito no? di comprende di sapere quando una parola è corretta un verbo mischiavo mischiavo il dialetto di mio padre il dialetto di mia madre l'italiano il dialetto degli amici alla fine immagina tu che compiti mi venivano fuori

R.: #mentre riu# hm (xxx)

A.: ciao (Mari) #la seva dona se'n va#

R.: eh c'erano altre lingue nell'insegnamento?

A.: sì francese

R.: c'era. francese (solo francese)=

A.: =(l'ho fatto) come si faceva una volta la lingua cioè praticamente: è relativo cioè

R.: #molt intrigada# perché? come era?. per quanti anni [poi per diversi anni]

A.: [sì però per] tre anni=

R.: =tre anni ecco=

A.: = però in tre anni cioè nessuno di noi sapeva parlare il francese voglio dire cioè insomma in quelle poche ore era una ora o due alla settimana non lo so *poche comunque insufficiente. non non serviva a niente

R.: e questo ti piaceva di più o [neanche questo]

A.: [no no no] nes*suna lingua mi piace

R.: nessuna lingua

A.: ti ho detto [che vorrei la] la telepatia

R.: [no no chiedo] #riu#

A.: poi va beh ci sono lingue che mi suonano meglio e lingue che mi suonano peggio peggio no? per esempio il tedesco mi suona

R.: malissimo

A.: malissimo eh il castigliano mi diverte il catalano mi suona eh mi suona male nell'orecchio ma a tutti gli italiani

R.: hm è vero è abbastanza comune questo

A.: perché ma non _è la lingua è il *tono ti dà sempre un tono come che uno è arrabbiato con (xxx)

R.: sì eh infatti l'ho sentito questo sì

A.: cioè (.) perché in principio non capivo (xxx) perché mi è così antipatico il catalano? perché io non ho niente contro nessuna [lingua]

R.: [eh infatti] certo

A.: cioè io non ho niente contro nessuno no? (.) e è proprio quello il tono per-

ché per esempio un amico di Benicarlò che parla il valenziano che più o meno e un è come il cata*lano cioè

R.: sì: assomiglia sì

A.: però però mi mi piace=

R.: =ti piace di più

A.: cioè (è xx) più dolce no?

R.: hm

A.: forse proprio il tono\

R.: penso di sì\ ma questo infatti è è comune a tutti gli italiani questo sentimento no\

A.: sì ti suona male sai? questo è(xxx)

R.: sì un po' dura come lingua no?

A.: sembra un dialetto ferrarese avevo un amico che aveva la mamma di Ferrara(.) e non era mai stato qua a Barcellona. e e lui sentiva in giro parlare il catalano e ripeteva il *tono no? perché es lo stesso tono però es un tono che che anche il ferrarese per dire in Italia non piace (.) cioè #fa petar la llengua# ti suona è uno di quei dialetti che ti suona male come il pugliese no cioè ci son dialetti bisogna capire tut

R.: bisogna capire perché (xxx)

A.: tutto: perché e non lo *sai perché no (.) cioè io perché un dialetto mi è simpatico e (l'altro) mi è antipatico? no no non lo saprò *mai (non so) è la tua storia di vita di di genetica di tutto no?

R.: hm

A.: non lo so